

Oponentský posudek bakalářské práce Dominiky Herianové

Visual note-taking jako jedna ze studijních strategií neslyšících studentů vysokých škol

Kolegyně Herianová otevřela ve své práci téma velmi zajímavé, u nás – na rozdíl od zahraničí – spíše opomíjené, a hlavně potřebné, a to nejen ve vztahu k neslyšícím studentům vysokých škol. Míním přitom jak „visual note-taking“ (vizuální či vizualizované poznámkování), tak vůbec šíře vzato pořizování poznámek z výuky či odborné literatury, což je dovednost učitelů u žáků mlčky předpokládaná, ale málokdy cíleně vyučovaná, již si osvojujeme spíše intuitivně v průběhu vzdělávacího procesu. Neslyšící studenti přitom – jak zde máme potvrzeno – bohužel nejsou výjimkou, i když je to pro ně mnohem těžší. Autorka se rozhodla soustředit na ty způsoby tvorby poznámek, do nichž se promítá tendence k primárně vizuálnímu, resp. vizuálně-prostorovému uchopování světa, a jaké by tedy mohly být blízké (s ohledem na Deaf Gain) právě neslyšícím. Položila si otázku, zda tomu tak opravdu je (resp. promyslela otázek vícero), a v tomto ohledu provedla výzkumné šetření.

V práci však nejprve uvádí výzkum do kontextu – co se týče makrostruktury (struktury kapitol a subkapitol), poměrně přehledně, logicky a koherentně. Prvních pět kapitol postupuje od východiska zkoumání v předpokladu specifického, primárně vizuálně-prostorového vnímání světa ze strany neslyšících, přes charakteristiku studijních strategií zaměřených na tvorbu poznámek v rámcových vzdělávacích programech různých stupňů i typů škol (jejichž systémem prošli i respondenti autorčina výzkumu – neslyšící vysokoškoláci), přes pojednání o gramotnosti (a vizuální gramotnosti) – s ohledem na psaní (resp. tvorbu) poznámek jako významnou studijní strategii – až k charakteristice jedné z těchto strategií, nazývané „visual note-taking“. Tato část práce je sice opřena o solidní množství odborné literatury, z velké části cizojazyčné, má ovšem v mikrostruktuře jisté rezervy – snaží se držet odborný styl, avšak mnohdy postupuje poněkud chaoticky, probírané pojmy někdy ne vždy podrobuje přesnějšímu a jasnějšímu výkladu (srov. např. výklad o gramotnosti na s. 21 a dále) nebo je ve vztahu k tématu příliš nevysvětluje či formulačně odbývá.

Výhradu – resp. otázku – mám však především k tomu, že titulní téma – strategie „visual note-taking“ – je sice probíráno na mnoha místech práce (s odkazem na četné zdroje), ale nepřilíší systematicky, vždy pouze s uvedením několika příkladů, nikde nenajdeme přehledně sumarizovány všechny (či hlavní) jeho techniky, projevy, typy či prvky (např. v bodech či v přehledném grafu, aby autorka dostála svému „vizuálnímu“ tématu, anebo v několika odstavcích). Snad se o takovéto shrnutí mohla alespoň pokusit. V tomto ohledu také postrádám explicitní vyjádření o souvztažnosti vizuálního kódu a kódu verbálního. Srov. např. s. 30: „Do sledovaného tématu spadají i myšlenkové mapy nebo tzv. sketchnoting, který je jednou z forem visual note-takingu. Jde o specifické zachycování poznámek pomocí obrázků a symbolů, které se volně kombinují i s psaným textem (Pulkertová, 2018).“ – Které další formy (kromě výše uvedených) existují, lze to specifikovat, nebo se jedno překrývá s druhým? Podle autorky je „visual note-taking“ alternativní metodou záznamu lidských myšlenek, „tedy jinak než **pouze** textem“ (zvýr. I. V.); lze tak říci, že se obrazové kódování **vždy už mísí či propojuje** s kódováním textovým, že doprovází písemný záznam textu, a nemůže být tedy využito samostatně? Zdá se mi, že tomu tak je – srov. i zde: „vizualizace poznámek je ... organizace a strukturace poznámek, s využitím odrážek, členění poznámek, tzv. color codingu (...), heslovitých zápisků, zkratk,

symbolů a mnoho dalšího (...)", příp. i situace, „kdy si do již vytištěných poznámek vpisujeme další poznámky ručně, kdy označujeme, podtrháváme, zvýrazňujeme“. I naopak: dovedeme si představit, že by se vizualizace v našich poznámkách vůbec neuplatňovala? (Byl by to např. souvislý text psaný od jednoho kraje stránky k druhému?) Zdá se mi, že se právě zde odkrývá určitý rozpor práce: že se totiž strategie „visual note-taking“ nechápe, resp. explicitně nevykládá jako **propojení verbálního kódu (který nemůže být nikdy z poznámek vyloučen) s (tematizovaným) kódem vizuálním**. Byla bych ráda, kdyby se autorka k výše uvedeným otázkám při obhajobě vyjádřila.

Výzkumu, jehož sumarizace je podána ve druhé, stěžejní části práce, si velmi vážím. Autorka – motivovaná, s patrným zájmem o věc – se dobře poučila o metodách kvalitativního výzkumu (Hendl aj.) a pečlivě svou výzkumnou sondu (polostrukturované rozhovory s osmi respondenty) promyslela i realizovala (a také podrobně zaznamenala). Kreativně se snažila překonat různá úskalí, způsobená zejména pandemickou situací. Byla nucena vést (a současně zaznamenávat) rozhovory s neslyšícími on-line (i s přítomností tlumočnicka), ale podařilo se jí získat (a podrobně popsat) cenný materiál, jehož součástí jsou i autentické studijní zápisky respondentů.

I zde je ovšem patrné, že tématem tu není (jen) „visual note-taking“, ale tvorba poznámek v rámci studia neslyšících vysokoškoláků (a jejich studijní strategie) vůbec (samozřejmě s důrazem na uplatněné vizualizační strategie). Zkoumání vede k smysluplnému, komplexnímu pohledu na otázky, jimž by měla být věnována ve vzdělávání neslyšících maximální pozornost. Za velmi cennou v tomto ohledu pokládám obsáhlou závěrečnou, diskusní část práce (s. 66–72), kde jsou podrobně shrnuty výsledky výzkumu a podány i další informace, jimž by měli věnovat pozornost učitelé neslyšících, ale i zapisovatelé (a určitě také neslyšící sami). Autorka včleňuje do závěru i různá praktická doporučení pro učitele, která téma tvorby poznámek sice tematicky přesahují, ale pomáhají neslyšícím při studiu zcela zásadně (shrnutí probírané látky v úvodu i závěru výuky aj.)

Má poslední otázka zní, proč autorka pracuje s anglickým označením klíčového termínu „visual note-taking“? (Skloňuje „visual note-takingu“ atd.) Sama shledávám spíše argumenty pro jeho překlad do češtiny.

Formálně práce vyhovuje předepsaným kritériím, i když ne zcela řídké překlapy či nedořečenosti signalizují, že se práci možná nedostalo závěrečné redakce.

Závěrem: Práce Dominiky Herianové splnila zadání a výzkum v jejím rámci provedený je kvalitním příspěvkem k problematice vzdělávání (nejen) neslyšících a má i cenný přesah do praxe.

Návrh klasifikace: podle výsledku obhajoby velmi dobře

Doc. PhDr. Irena Vaňková, CSc., Ph.D.

Ústav jazyků a komunikace neslyšících
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

V Praze 27. ledna 2022